

Živan Bezić

NOVOSTI U KATOLIČKOJ ŽENIDBI

U čitavom se svijetu čuje općenita kuknjava: brak je u krizi. Bračne se i obiteljske vrednote raspadaju, ženidba odumire, nema joj spasa. Je li baš tako? U svojoj anketi o krizi braka francuski časopis *Esprit* došao je do zaključka da se kriza prnapuhuje i konstatira: »Le mariage se porte bien«.¹ Zapravo u krizi nije sama ustanova braka, već naše poimanje o njemu i loše ponašanje u braku.

Neke promjene u ljudskom životu donosi i samo vrijeme. »Tempora mutantur et nos in illis«. S njima i naše ustanove i naše ponašanje. Da udovolji potrebnim i korisnim promjenama te da parira naopakim shvaćanjima braka, Katolička crkva je u posljednje vrijeme izvršila neke izmjene u načinu i uvjetima sklapanja braka. U tu svrhu je novija kršćanska teologija skupa s II. vatikanskim saborom (1962.-1965.) nadopunila i produbila neka stara shvaćanja o ženidbenim i obiteljskim problemima. Obnovila je i posuvremenila vjenčane obrede i sačinila novi obrednik sklapanja crkvenih brakova. Najzad je započela i reviziju ženidbenog prava u svome novom Kodeksu, koji je već izrađen i upravo ga je nedavno promulgirao (25. I. 1983.) papa Ivan Pavao II.

Mislim da će svakoga zanimati što ima novo na području katoličkog braka u drugoj polovici XX. stoljeća.

Novo poimanje

U prošla vremena, ne samo u Katoličkoj crkvi, vladalo je mišljenje da je brak prvenstveno društvena ustanova, potpuno podvrgnuta biološkom i socijalnom opstanku nacije i čovječanstva. Bračni osjećaji i osobno dobro supruga smatrani su privatnom stvari i nisu zanimali širu zajednicu.

Suvremena teologija i posljednji Koncil naglašuju mnogo više *osobne* dimenzije braka. Po Koncilu, brak je »mutua duarum personarum donatio: međusobno darivanje dviju osoba« (GS 4S) i definiran je kao »intimna supružnička zajednica života i ljubavi« (ib.), koje obuhvaća »dobro čitave osobe« (ib. 49). Očito je da Sabor personalizira poimanje braka i naglašuje njegove osobne vrijednosti.

¹ *Esprit*, 1972, br. 9, 195.

Zbog toga nije nikakvo čudo da Koncil poima brak više u kategoriji *saveza* nego ugovora, kako je to bilo do sada po običaju rimskog prava. U tome ga slijedi i novi Kodeks, te brak naziva »matrimoniale foedus: ženidbeni savez« (kan. 1055). Kakav savez? Dakako, savez muža i žene, ali prije svega sakramentalna ženidba je znak saveza između Boga i njegova naroda te između Krista i njegove Crkve. »Velika je to tajna« (Ef 5,32), ali razumljiva samo onima koji vjeruju u Krista. Tajna koja označuje misterij ljubavi između Crkve i njezina Utemeljitelja. Ženidbeni vez je zapravo Savez u biblijskom smislu riječi.

U nabranju ženidbenih *ciljeva* stari su teolozi stavljali na prvo mjesto »bonum prolis«, tj. rađanje i odgajanje djece. Na drugo je mjesto dolazila ljubav supruga, a svi ostali ciljevi su odlazili na začelje. Posljednji Sabor već visoko vrednuje ženidbenu ljubav kao svrhu braka, ali i njoj stavlja porod kao prvotnu svrhu: »Brak i ženidbena ljubav po svojoj su naravi usmjereni prema rađanju i odgajanju djece« (GS 50). Novi Kodeks ne ističe nikakvu hijerarhiju ženidbenih ciljeva, ali se ipak u njihovu nabranju služi ovim redom: 1. bonum conjugum: dobro supruga, 2. generatio et educatio prolis: rađanje i odgoj djece (kan. 1055).

U nijednom slučaju ne smijemo ići za rastavljanjem spomenutih ciljeva, nego za njihovom sintezom. Ljubav je po sebi plodna, živodajna. Ona je biofilija (ljubav prema životu), a ne bolesna nekrofilija (bježanje od života). Ako ne rađa novi život, i sama umire. Stoga sam već davno sazeo ta dva glavna ženidbena cilja u jedan jedini: »amor creativus« (stvaralačka ljubav, koja se može izraziti i ovako: amor pro-creativus).²

Bog je, naime, svoju stvaralačku moć prenio na roditelje. Oni su Božji pomoćnici u stvaranju ljudskog života. Pa ako već želimo bračnu zajednicu ocrtati riječju »ljubav«, onda je kršćanska ženidba najprije — čista ljubav, jer je to najljepši odnos dvaju ljudskih bića,
— stvaralačka ljubav, jer je to odnos dvaju živih bića,
— kršćanska ljubav, jer je sakramentalna slika, a ujedno i plod ljubavi Krista i njegove Crkve.³

I prije se znalo za »odgovorno očinstvo i materinstvo«, ali kao moralni i teološki zraz nije postojao. Posljednji Sabor izričito govori o »ljudskoj i kršćanskoj odgovornosti« roditelja u prenošenju života. Broj djece pripušta savjesti roditelja, ali ih potiče da u tom pitanju moraju upravljati svojom savjesti prema božanskom zakonu (GS 50). O načinu reguliranja poroda je posebno pisao Pavao VI. u svojem okružnom pismu »Humanae vitae«.

U staroj teologiji ženidba je važila kao »remedium concupiscentiae«, dakle, kao zakoniti ventil ljudskoj seksualnosti. Bračna spolnost se više ne shvaća na taj način. Ona je integralni dio ljudske osobnosti i stoga mora biti i sastavni dio bračnog veza. Nju treba integrirati u čitav kompleks obiteljskog života.

Po drevnim običajima i po starom civilnom i crkvenom pravu primat u obitelji je pripadao mužu. On je »glava ženi«, kako reče sv.Pavao.

² BEZIĆ Ž., *Pasoralni rad*, Split 1970, 302. Isti, *Stare i nove tajne*, Makarska 1979, 124.

³ *Ib.*, 124.

Nova teologija govori drukčije: brak je *partnerstvo*, su-pruštvo (*conjugium*) i počiva na ravnopravnosti obaju suprugâ. Muškarac nema nikakvo »sveto pravo« na komandiranje. Obiteljske poslove treba obavljati u punoj slozi i dogovaranju muža i žene. Ni u braku ne smije biti diskriminacije prema ženama.

Novo poimanje braka ne zabacuje *spasenjske i duhovne* dimenzije ženidbe. Pa će ih još više ističe nego prije. Sakrament ženidbe je »vinculum sacrum: sveta veza« (GS 48) i okvir u kojem se odvija povijest spasenja. U obitelji se čovjek odgaja, formira za svoj i tuđi spas, a često puta, na žalost, i propast. Obitelj je »domaća crkva«, izvorište vjere i rasiđište kršćanskih kreposti. Ne može se zamisliti bez zajedničke molitve, vjernosti, odricanja, opraštanja, strpljivosti i sloge. U katoličkom bogoslovlju se polako kristalizira teologija duhovnosti kršćanskih obitelji kao važna grana bogoslovne nauke.

Teologija braka zauzima sve važniju ulogu u dogmatici, moralci, pastoralci i asketici.

Novi obrednik

I sam obred vjenčanja je Crkva odjenula u novo svadbeno ruho. Prema uputama II. vat. sabora, Zbor za sv. sakramente je g. 1969., na dan sv. Josipa, zaručnika Isusove majke i glavara nazaretske obitelji, obnovio stari crkveni obred vjenčanja. Obred je stupio na snagu prvog srpnja iste godine.⁴

Glavna značajka novog obrednika jest u tome što on kod vjenčanja pridaje *mladencima veću ulogu* no što su je prije imali. Najprije traži više rada s njima u pripremanju ženidbe. Oni mogu sami birati obredna i misna čitanja prema svojim željama. Kod izgovaranja ženidbene formule oni govore u prvom licu, a ne odgovaraju samo na postavljena pitanja, kako je bilo dosad. Mladenci mogu sami pripremiti misne darove i prionijeti ih na oltar. Slobodno im je primiti pričest pod obje prilike.

Čitav obred vjenčanja je strukturiran jednostavnije i slobodnije. Neki obredi se mogu obaviti na više načina, a omogućen je golem izbor raznih biblijskih i evanđeoskih čitanja. I mladenci i vjenčatelj mogu bez teškoća naći tekstove koji najbolje odgovaraju ženicima i njihovim prilikama.

Velika prednost novog obrednika jest i u tome što dozvoljava i preporučuje uključenje lijepih *narodnih običaja* u sam obred vjenčanja (npr. prstenovanje, polaganje vijenca na glavu nevjeste i sl.). To je ugodna novost naročito za katoličke narode izvan kruga evropske civilizacije. Za nas Evropljane u tom pogledu nema velikih novosti, jer je dosadašnji obrednik niknuo na mediteransko-evropskom tlu. Uvođenje prikladnih narodnih svadbenih običaja u ženidbeni ritual pripada odluci nacionalnih Biskupskih konferencija.

⁴ Na hrvatski je preveden 1970. Usp. *Red vjenčanja*, KS, Zagreb 1970.

I dosad je vladao običaj da se katolički brakovi sklapaju pod *misom*. Sad je to direktiva, iako ne stroga zapovijed. Čak i nekatolici u mješovitim ženidbama nisu isključeni iz mise, a pravoslavni ni iz pričesti.⁵ Svećenik dočekuje mladence na crkvenim vratima i pozdravlja ih u ime Crkve. Služba riječi se mora održati uvijek, pogotovo ako je vjenčanje bez mise. Vjerničku molitvu mogu sastaviti i čitati sami mladenci, njihova rodbina i prijatelji. Ženidbeni blagoslov na misi unaprijed pripada svima (dok je prije bio vezan uz neke uvjete).

Velika je šteta što i prekrasni običaj roditeljskog blagoslova mladencima nije unesen u novi obred vjenčanja. No, to kršćanski roditelji mogu učiniti i sami u svojim kućama.

Novi zakoni

Obnova ženidbenog prava Katoličke crkve, što ju je započeo II. vat. sabor i nastavio novi obrednik, već je dovršena, usavršena i ozakonjena novim crkvenim zakonikom, koji je upravo dogotovljen i čiji su nam kanoni sada poznati.

I on nam je pružio neke novitete, pa je dobro da se s njima upoznamo.

S obzirom na ženidbenu sposobnost budućih suprug a kriteriji su pooštreni, jer nas na to sile toliki neuspjeli i propali brakovi u suvremenom svijetu. Doduše, novi Kodeks ukida tzv. ženidbene zabrane (po kojima je crkveni brak u nekim slučajevima bio valjan premda nezakonito sklopljen), ali *zapreke* (koje čine brak nevaljanim) ostaju na snazi, i čak se pooštravaju.

Među ženidbenim zaprekama se jedino dokida duhovno srodstvo. Ono više nije smetnja za vjenčanje, pa prema tome unaprijed može, npr., krsni kum oženiti svoje kumče. Zakonsko srodstvo, tj. usvajanje tuđe djece, ostaje zapreka bez obzira na državno zakonodavstvo (kan. 1094).

Zločin ubojstva bračnog druga onemogućuje novu ženidbu, no preljub bez ubojstva nije više zapreka, premda ostaje teški grijeh. Krvno *srodstvo* u izravnoj lozi ostaje ženidbenom smetnjom u svim koljenima, a u pobočnoj lozi do IV. koljena. No, tu je sada prilična novost (koju ne smatram uspjelom), a to je način računanja stupnjeva rodbinstva u pobočnoj lozi. Ukida se germanski, a uvodi stari rimski običaj brojenja koljena, po kojemu se uračunavaju osobe rođene u objema lozama. Tako braća i sestre sačinjavaju prva dva koljena, a njihova djeca druga dva, tj. III. i IV. koljeno. Prema tome, dosadašnje II. koljeno postaje IV., a dosadašnje III. postaje V. i VI. koljenom te ne čini više zapreku za vjenčanje. Tazbinstvo u pobočnoj lozi nije više ženidbena smetnja (kan. 1092).

Zapreka javne čudorednosti ne dopušta muškarcu oženiti majku ili kćerku njegove nezakonite »žene«, a tako ni žena ne može uzeti oca ili sina svoga nezakonitog »muža« (kan. 1093).

⁵ Naravno, to mora biti na njihovu želju i uz odobrenje biskupa. No, Katolička crkva ne odobrava dvostruka vjenčanja ni tzv. ekumenske ženidbe. Iz opravdanih razloga biskup može dopustiti članu Katoličke crkve vjenčanje i u samoj nekatoličkoj crkvi. Takvo se vjenčanje onda bilježi u katoličke matice.

Oprost (dispensa) od ženidbenih zapreka božanskog i naravnog prava nije nikako moguć. Papi su pridržani samo neki oprosti, biskupi dobivaju mnogo veću vlast dispenziranja, a tako i vjenčatelj u smrtnim i hitnim slučajevima.

Međusobni *bračni pristanak* mladića i djevojke još je više istaknut u novome Kodeksu. Da se zapriječe brakovi među nezrelim osobama, uvedene su nove ženidbene zapreke s obzirom na duševnu i tjelesnu zrelost zaručnika. Odsada ne mogu sklopiti valjani brak: 1) duševni bolesnici, 2) maloumnici koji nisu svjesni bračnih prava i dužnosti, 3) psihički abnormalni koji nisu sposobni izvršiti bitne obaveze ženidbe. Postavljena je još jedna ženidbena smetnja: svjesna prevara partnera o nekom bitnom svojstvu vlastite osobe, koje znatno narušava bračnu harmoniju (kan. 1095, 1098).

Po starom pravu prigodom sklapanja ženidbe mogli su se postaviti časni *uvjeti* koji su se odnosili na budućnost. Odsada postavljanje takvih uvjeta čini brak nevaljanim, jer je iskustvo pokazalo da su se jako zlorabili. Ako se postavljaju neki uvjeti, oni već moraju biti izvršeni u prošlosti ili barem u času vjenčanja (kan. 1102).

Dosadašnji *kanonski oblik* crkvenog vjenčanja pred župnikom i dva svjedocima ostaje na snazi i u svojoj redovitoj i u svojoj izvanrednoj formi. No, on unaprijed veže samo katolike koji su kršteni u Katoličkoj crkvi ili su u nju kasnije stupili (kan. 1124). Onaj katolik koji je formalno istupio iz Katoličke crkve nije vezan na kanonski oblik, pa može sklopiti valjan brak s nekatoličkom strankom (ali koji nije sakramentat).

Za katoličke *laike* novi Zakonik donosi veliku novost: i oni će moći biti vjenčatelji u izvanrednim prilikama. U zemljama gdje nema dovoljno svećenika (u prvom redu u misijama), s biskupskim ovlaštenjem i po odluci Biskupskog sabora uz pristanak Sv. Stolice, sposobni i vrijedni laici bit će posebno delegirani za asistenciju crkvenih vjenčanja (kan. 1112). Vjenčanje pred laicima je moguće stoga što su pravi djelatnici sakramenta ženidbe sami mladenci, a crkveni vjenčatelj je u tom slučaju samo službeni predstavnik Crkve i jamac njegove valjanosti.

Mješoviti brakovi, tj. oni sklopljeni između katolika i nekatolika, nisu više zabranjeni ali, zbog teških posljedica koje mogu imati za supruge i djecu, ipak je za njih potrebna biskupova dozvola. Garancije za slobodu vjere katoličke strane te katoličko krštenje i odgoj djece traže se i nadalje. Iako ih možda ne želi potpisati, nekatolička strana ih je dužna uzeti na znanje kao zahtjev Crkve i svoga partnera. Na potpisu se ne inzistira zbog poštivanja svačije savjesti.

Odsad je za katolika koji nije krizman *sv. potvrda* propisana prije vjenčanja, mada nije uvjet za njegovu valjanost (kan. 1065). Biskup može ovladati svećenika, koji će ih vjenčati, da ih prije toga i krizma.

Kanoni o sanaciji nevaljane ženidbe nisu bitno promijenjeni. Crkva ne može priznati nikakvu drugu ženidbu dok je prva valjana. Katolički brak je po volji Kristovoj nerazrješiv. Ipak je procedura za sudsku konstataciju nevaljanosti nekog braka pojednostavljena i olakšana.

Kako vidimo, Katolička crkva nije ni u čemu izmijenila božansku ustanovu braka ni bitne sastojke njegove sakramentalnosti. Uza sve to,

nastojala je da svojim vjernicima olakša breme su-pruštva, omogući za-ručnicima puno sazrijevanje za bračni život te obred vjenčanja učini više znakovitim i poticajnim.

Ovdje su iznesene najzanimljivije novosti novoga Kodeksa o ženidbi. One nisu zanimljive samo zato što su novosti, već zato što označuju napredak u humanizaciji i kristijanizaciji braka i teže njegovu poboljšanju. Na mladima je da i svoje vjenčanje i svoj bračni život prožmu duhom Kristovim i usklade s naukom Crkve, pa onda mogu računati na Božju pomoć u svim bračnim olujama.

Marko Babić

PRIČEST VIŠE PUTA NA DAN, DA ILI NE?

U zadnjem broju SB u članku »Novi Kodeks i stari pastoral« naš suradnik Živan Bezić je među novosti koje donosi novi Kodeks ubrojio i to da se »vjernici mogu pričestiti i više puta dnevno ako aktivno sudjeluju u novoj misi toga dana«. ¹ U nekim svećeničkim sredinama to je izazvalo živu raspravu pa je Tajništvo BKJ zamolilo da razjasnimo to pitanje.

DOSADAŠNJA PRAKSA

Pričest, kao sudioništvo u otajstvu smrti Gospodinove i njegova pre-laska Ocu, po svojoj je naravi sastavni dio misnog slavlja kao što je bla-govanje bitni dio svake gozbe ili banketa. Za prve kršćane to je bilo samo po sebi razumljivo pa je sv. Pavao davao smjernice kako će se ponašati kršćani »kad se sastanu da blaguju« (1 Kor 11,33). U početku je to bivalo samo nedjeljom. Kasnije su to činili još dvaput preko tjedna: srijedom i petkom.

U 3. st. već se govori o svakodnevnoj pričesti. Hipolit ističe »predra-gocjenu i bezgrešnu krv Kristovu koja se prinosi svaki dan«, ² a Klement Aleksandrijski piše: »Isus je postao božanski nahranitelj dajući sebe u hrani koja nam svakodnevno pruža piće besmrtnosti.« ³ U 4. st. zasigurno je potvrđena praksa svakodnevne pričesti. U tom kontekstu značajan je komentar sv. Ambrozija o kruhu svagdašnjem: »Ako je kruh svagdašnji, zašto ga jesti samo jedamput godišnje kako govore da hoće Grci? Jedi svaki dan ono što ti svakodnevno koristi. Tko ga ne zaslužuje jesti svaki dan, ne zaslužuje ga ni svake godine. Kruh naš svagdanji daj nam danas. . . Ako ga svakodnevno primaš, on za te uskrsava svaki dan.« ⁴ Sv. Bazilije Veliki je svjedok istočne tradicije o svakodnevnoj pričesti kad kaže: »Dobro je i spasonosno pričešćivati se svaki dan primajući Tijelo i Krv Kristovu.« ⁵

¹ Usp. SLUŽBA BOŽJA, 23(1983), br. 1,79.

² HIPOLIT, De oratione dom., c. 18.

³ KLEMENT AL., Quis dives salvetur? c. 6.

⁴ AMBROZIJE, De sacramentis V, 4,24.

⁵ BAZILIJE VELIKI, Epistolae, 93.

⁶ »Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spiritali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent.« (DENZINGER, Enchiridion. . . 1747).